

Az agykéreg énekei *A szavak lélegzete*
– Mai magyar versek,
szerk. Oláh János,
FOKUSZ Egyesület,
Budapest, 2016.

Az összejek totipotens, vagyis „mindenre képes” tulajdonsággal rendelkeznek.

Tornai József verscíme – *A költő agya* – az összejek titkát juttatja eszünkbe; az forog a fejünkben, hogy a költő „agyában” van valamilyen – a közember vagy a szaktudós számára definiálhatatlan – többlet, amely a művészi teremtés képességével ruházza fel őt.

Megszoktuk Tornai Józseftől a meglepő képzettársításokat, a bizarr hasonlatokat – nem árt, ha *A szavak lélegzete* című, impozáns terjedelmű – több mint 700 oldalas – kortárs versantológia körülírását vele kezdjük.

A költő az anatómia határmezsgyéjén halad az említett versben, s úgy jár el, mint a XX. század elején az impresszionisták a szinesztéziáikkal. Az írja: „Már énekel az agykéreg”. Vagyis halljuk azt, amit csak látni enged az anatómia.

Tornaitól 14 verset válogatott be a versgyűjteménybe a szerkesztő, Oláh János, s ez a bő tucatnyi lírai szöveg az egész kötet „szövetmintázatát” megjeleníti.

Tornai világa rendkívül tág értelemben természetközeli, hiszen itt nemcsak sejtek, vizek, fák, termeszek, halak vagy őzek rendeződnek pompás alakzatokká a verstörvény szerint, hanem a csillagrendszerek milliárdjai is.

Ez Tornai nagy titka: gondolatban és stílusban meredek ívet futott be, az önként vállalt dunaharaszti „ősember” életmódtól – jelképesen – Tibet fennsíkjaig emelkedett, oda, ahol a buddhizmus és a hinduizmus bölcsellete a legtisztább gondolatkristályokba csapódott ki.

És ha már az olvasó is bejárta ezt az utat, örömmel nyugtázza: a költő bátor és gyönyörű ívben rendre visszatér az égi vagy éghez közeli világból a „földibb” hazai tájra. S ilyenkor mindig megmosakszik a magyar népdal forrásvizében is.

Jó példa erre a „hazatalálásra” az antológiadarabként is számon tartható *Vannak magyarok*. E költemény igen árnyaltan jeleníti meg a lét abszurditása ellenére is megmaradó nemzet – mint lüktető közösség – valódi karakterét: hibáit, vétkeit, de erényeit, ékességeit is. Így például azt a szabadságszeretetet,

amely a végtelen pusztákon vált a magyarság meghatározó tulajdonságává.

Ha már van egy keskeny ösvényünk az antológia megközelítéséhez, némi empátiával közelebb férközhetünk a kötetben szereplő többi – egészen pontosan: harminckét – művész világához is. (Tornai a 33.)

A szavak lélegzete olyan irodalmat jelenít meg, amely komolyan veszi a manapság keveset emlegetett vagy kigúnyolt klasszikus intelmét: „Kit nem hevít korának érzeménye, szakítsa ketté lantja húrjait” (Eötvös József: *Én is szeretném...*). Olyat, amely nem fordít hátat a nagyvilágnak, de úgy vállalja a magyar önazonosságot, ahogyan azt a régi idők nagyjai is tették: tiszta hevülettel, a megváltás misztériumának napi megélésével, ugyanakkor intellektuális fegyvellemmel. Milyen szigorú Németh László intelme: „a kultúra nem tudás, nem művészi produkció, hanem... életet szabályozó elv”. Ezért nem üresedhet ki, ezért nem lehet csak szép szavak játéka az irodalom, ezért nem válthatja föl – ez is Németh László szava – a magyar irodalmat magyar nyelven írott irodalom. De a másik véglet is zsákutca, erre is van Németh Lászlónak két súlyos szava: a „bölény bánat”. Az is végzetes lehet, ha magunkba zárkózunk, mint a kiveszés szélére sodródó állatfajok.

Eszmék, akarások, hitek, csüggedések és nagy felívelések hullámanak hát bennünk, ha a kötet 335 versét olvassuk. Németh László szemhatárába kíváncsi ez a „verstenger”.

Oláh János szerkesztési elve demokratikus. Az igazságos ábécé sorrendet alkalmazza, így nem alakulnak ki hamis ranglisták, és az öregség–fiatalság sokszor bántó fölemlegetésére sem kerülhet sor.

Így jutunk el az Á-tól a V-ig, jelen esetben: Ágh Istvántól Vári Fábián Lászlóig.

S ha horizontálisan pillantunk szét, akkor a történelmi Magyarország térképe rajzolódik ki előttünk. Tözsér Árpád és Gál Sándor a Felvidéken született; Vári Fábián László, Nagy Zoltán Mihály és Füzesi Magda Kárpátalján; Fekete Vince, Ferenczes István, Farkas Árpád, Király László Erdélyben. Iancu Laura Moldvából, Tamás Menyhért Bukovinából származik. S nem a szétszórattatás érzete fog el, ha végigpillantunk e neveken, sokkal inkább azt érezzük: ez az antológia összefogja azt, ami széthullani látszik.

A kötet tartalmi és formai jegyeinek számbavétele lehetetlen, mivel minden alkotó szuverén személyi-

ség: annyi viláértelmezést kapunk, ahányan az antológiában szerepelnek. Ezért a műbíró most csak néhány szubjektív impresszióját szeretné megosztani az olvasóval.

Ágh István a Somló aljából pillant körül, Iszkáz az origópontja, ettől olyan magabiztos, nyugodt és méltóságteljes a költészete. Buda Ferenc a nyelv leg-sűrűbb rétegeiben vág rendet, tömör képekből épít katedrális. Dobai Péter – Camus „lázadó emberének” nyomdokain haladva – világnézetünkkel perel. Döbrentei Kornél kezében valósággal szétszakad a félrevert harang kötele. Farkas Árpád koszorút köt Erdély homlokára. Fekete Vince – mint jó vegyész – patikamérlegre helyez minden szótag-molekulát, s kémcsőben adagol azokhoz titkos szereket. Ferenczes István arra a székely gazdára emlékeztet, akinek a kezében ott a korbács, a gyeplő, a kenyér, a bicska, a szalonna, s még arra is vigyáz, el ne fújja kalapját a szél. Füzesi Magda madarak, virágok, gyertyák, imafoszlányok és csillagok sokaságából építene új oltárt – amíg lehet. Gál Sándor csendet és holdvilágot szítál végtelen térben. Iancu Laura, mint babáját babusgató kislány, hol selyembe, hol darócba bugyolálja Magyarfalut. Jókai Anna – profán tartalmakat sem nélkülöző – imát mond a nemzetért. Kalász Márton kihagyásos mondataival és rendhagyó szórendjeivel jelzi, nincs lényegi különbség Somberek és Európa között. Kányádi Sándor a bűvészek biztonságával játszik furulyán és orgonán, de a karmesterek pálcáját is kézbe veszi bátran. Király László történelmet ír, embersorsot faggat, bazsarózsát szed szét szirmaira, s Ikarosz szárnyairól álmodik. Kiss Anna a gyöngyfüző asszonyok és a csipkeverő mesterek türelmével gyűjti ezüst kosarába a szavakat. Kiss Benedek boros kedvvel szegődött be csavargónak az Úristenhez. Kodolányi Gyula a tudás fájáról szakít naponta tiltott gyümölcsöt. Kovács István a történelmi idő és a párkák idejének hosszát méri singgel. Mezey Katalin finom kézzel és tévedhetetlen női ösztönrel rakja egymásra a való világ építőkockáit. Nagy Gábor az ezeréves magyar irodalom visszhangjára figyel, s dudahanggal válaszol arra. Nagy Zoltán Mihály a málenkij robot gyászénekét zengi. Oláh János a népmesék mesebeli óriása, bajvívásban utánozhatatlan. Oravecz Imre gyógyfüveket gyűjt erdők alján, jószagú tisztásokon. Orosz István az újságpapírba csomagolt szendvicsektől a visszafordítható idő tengelyéig nyújtózkodik. Serfőző Simon a Hármasút metszőpontjában áll, ott ajándékoz meg minden járókelőt híres mosolyával és

az emberlélek mannamorzsáival. Szentmártoni János kivételes intellektussal szegődik a Gondolat nyomába. Tamás Menyhért archeológus: szép nyelvünk ősgyökei ássa ki. Tornai József a bartóki modell szabályrendszerét vési kőbe. Tóth Bálint véres napokról álmodik, miképpen Petőfi álmodott valaha, s Kazinczy börtön-fájdalma sajog föl benne. Tóth Erzsébet versmondaitaiban „spórol” az igékkel, ezáltal sűrít egybe felhőt, füstöt, zúzmarát és hazát. Tőzsér Árpád (irodalom)történeti leckét ír fiúknak, lányoknak és más földi halandóknak. Vári FABIÁN László egyetemes bölcsességet ötvöz családi hangulatokkal.

Ezekkel a szubjektív impressziókkal, metaforafutamokkal vált elkerülhetővé az antológiában szereplő szerzők neveinek pusztas felsorolása.

Mivel a 33 alkotó 335 verse – szakmai szemmel – *egyetlen* pillantásra áttekinthetetlen, keresni kell egy irodalomelméleti közhelyet, amely segít a rájuk tekintésben. Egy ilyen régi szakirodalmi toposz a költő és a teremtett világ kölcsönhatása. Mi történik a megverselt világgal? És mi a költővel?

„...én teremtetem, bennem létezik, / megunthatatlan és felejthetetlen.” Ágh István ezzel a két sorával alighanem a költészet titkát árulja el. Bent, belül van a „kint”: közvetlenül a költő gondolatvilágába („agyába”) hatol be a külső világ, s a tudat ezáltal nem mindennapi tartalmakkal telítődik, gazdagodik. És „már énekel [is] az agykéreg”.

De mindez csak bátortalan kísérlet, csak gyürkőzés a nagy feladatra: olvasóként 33 vívódó, virrasztó lélek szellemtársává lényegülni át.

Vajon tudunk-e még igazi versolvasók lenni? Vajon elég érettek, elég képzetek vagyunk-e arra, hogy eligazodjunk a trópusok, a toposzok, a metrumok, a verslábak világában?

Benedek Marcell írta egykor *Az olvasás művésze* című munkájában: az igazi olvasó – versolvasó. Aki avatottan tud verset olvasni, az már társ az alkotásban. – Milyen jó, hogy ilyen próbatétel elé állít bennünket *A szavak lélegzete* antológia!

S ha már szóba került Benedek Marcell, a csaknem elfeledett irodalomtudós, akkor induljunk el az ő esztétikájának nyomvonalán, s kérdezzük vele együtt: Miért szép?

Miért szép *A szavak lélegzete* címmel összegyűjtött költői „szövegtenger”?

Szakadjunk el a szerzőktől, legyen mindenki anonim, úgy soroljunk fel lírai helyeket az antológiából, mintha egy népköltészeti gyűjteményben tallóznánk:

„A csillagkapu alatt megállok”; „Mondják: a nővény tudja jól, mi az: lenni”; „Szeretem... szívemben Pessoa bolyongását”; „Az ég kéklő baldacin, reszket”; „lángoló zászlókkal lassan közeledik a félelem”; „igazulásához énekelhető a világ!”; „Virágzik egy félsikoly”; „pusmogás-patak folyik”; „az ősz égről pereg már a festék”; „hallgatni a csendet, a lombok sóhajtását”; „egy lángoló oroszlán bő sörényében alszol”; „ível a magyar szó égnek magasába”; „az alkonyi napra hullottak lila istenfoltok”; „És lehet-e folyékony a fény?”; „a végtelenség tömbjei tompán visszhangzanak”; „Ének a szíven – fény a fán”; „féllek, virággá változom”; „Így szavak félnek fehérben”; „értem is gyertyát gyújt az Isten”; „az arcukon átra-

gyogysz málnavészes glória”; „hatalmas huzat kél, hazafújja rólam a holdfényt”; „a szomj oldhatatlan kristályai kiütnek rajtad vadul”; „az emlékek mind jövőidők”; „remény riszál, szép rosszleány”; „a kéken bomló selyemkendő füstté lobban ujjaim hidegétől”.

Mennyi szép képtelenség! Micsoda öröm az olvasónak: megszabadulni a vak logika béklyóitól! Milyen szélesre tárulhat a metafizikai világ kapuja! Hogy zúgnak a szavak, hogy csendülnek a mondatok, ha megváltozik a köznapi jelentésük!

Játsszunk el a gondolattal: ha összefüggő szövege szerkesztenénk az idézett lírai helyeket, megkaphatnánk a mai magyar költészet esszenciává sűrített tömény oldatát.

Hegedűs Imre János

„Hová repít gyöngeszárnád?” Fecske Csaba:
Szárnyaim nőnének,
Széphalom
Könyvműhely, 2016.

A *Szárnyaim nőnének* című kötetnek már a címválasztása is roppant szellemes – különösen annak ismeretében, hogy a szerzőt „Fecskének” hívják. Ám ha a könyv címadó darabját elolvassuk, Weöres Sándor híres gyermekverse, a *Buba éneke* is nyomban eszünkbe juthat. Fecske írása pontosan rímel a weöresi gondolatra: „Ó, hogyha elmennék, / mindig visszavágnék, / sehol a világon / nyugtot nem találnék”.

A szerző nem érezte szükségét annak, hogy a kötet írásait ciklusokba rendezze. Helyette egy izgatón hömpölygő versfolyamot kap kézbe az olvasó, ahol a humor, a derű váltakozik a finomhangolású érzelmi megközelítésekkel. Gyermekversek – mondanánk, látva a témaválasztást és a könnyed, játékos nyelvezetet. A könyv azonban korántsem csak gyermekkézbe való. Inkább afféle kiegészítő mozaik a költő korábbi tematikus válogatásai (a *Visszalopott idő* című szonettgyűjtemény, az istenes verseket tartalmazó *Akinek arcát viselem* és a testi-lelki szerelmet megéneklő költeményekből összeállított *A hús pogány éneke* című kötet) mellé.

A természet, az idő és az ember bonyolult egymásra hatása tematizálódik ezekben az írásokban. A legtöbb versben az ember csupán külső szemlélő-

ként van jelen. Olykor mégis előfordul, hogy a szubjektum nem pusztán megfigyelő, hanem a költemény aktív szereplője is lehet. Például: „Az utcán füttyörésző gyerek / ögyeleg” (*Naptár*), „Fényből képet szó szemem” (*Lázasan*), „A jégen nap-hosszat / lurkók korcsolyáznak” (*A Ménes-patak télen*).

Egy gyorsan pörgethető időbeli áttekintéssel (*Naptár*) indul a kötet. Az egymás után sorjázó hónapok mindegyike kapott valamilyen frappáns jellemzést. A költő vagy a lírai én – megszólítás, illetve kérdés formájában – nemegyszer az olvasót is közvetlenül bevonja ezekbe a szövegekbe. „Tömje már be valaki / a szél orrlíkat” – hangzik például a *Január* ukáza. S mellette ott az októberi kérdés: „Virít a Bükkben az őszike, / szemem színét szemed örzi-e?” A költő személyes jelenléte egyébként feltűnően gyakori a *Naptár* darabjaiban. Jellemző példa erre a *December* című költemény, amelyben Fecske megörökíti egy jégen csúszkáló gyerek hasra esését, majd hozzáteszi: „gyerekkoromra emlékezik a térdem”.

Vannak visszatérő motívumok, ismétlődő szereplők, illetve helyszínek a kötetben. A szülőföld emlékét idéző Ménes-patak például több versben is megjelenik: „Rekettyék közt fut a Ménes, / kőbe botlik, nagyot csobban. / Melege van már a Napnak: / megmártózik a habokban” (*A Ménes-patak*). S ellentétpárként ott szerepel a téli pillanatfelvétel is: „Befagyott a Ménes: / hosszú ezüstszalag, / felvégből alvége / mozdatlan szalad” (*A Ménes-patak télen*).

